

Mazākumtautību izglītība Latvijā (12.10.2011)

Izglītība mazākumtautību valodās ir priekšnoteikums, lai Latvijā saglabātu mazākumtautību kultūras identitāti un nodrošinātu sabiedrības integrāciju. Latvijas valdība nodrošina izglītību astoņās mazākumtautību valodās – kas ir vairāk nekā lielākajā daļā Eiropas valstu.

Mazākumtautību izglītība: statistika un tendences

Valsts finansētajā vidējā izglītībā Latvijā tiek īstenotas astoņas mazākumtautību mācību programmas: krievu, poļu, ebreju, ukraiņu, igauņu, lietuviešu, čigānu (romu) un baltkrievu. Valsts finansētās universitātēs nodarbības notiek latviski, bet dažās privātās mācību iestādēs tās notiek arī citās valodās.

Ikvienam skolēnam ir iespēja izvēlēties izglītības iestādi neatkarīgi no mācību valodas. Izglītības un zinātnes ministrija izstrādā vienotus pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības un mācību priekšmetu standartus, valsts pārbaudes darbus gan latviešu, gan arī mazākumtautību valodās un veic skolēnu mācību sasniegumu rezultātu analīzi. Pēc mazākumtautību izglītības programmas skolēnu vai izglītības iestādes izvēles centralizēto eksāmenu iespējams kārtot arī mazākumtautības valodā kā mācību priekšmetā.

Latvijā ir nodrošināta izglītība astoņās mazākumtautību valodās – krievu, poļu, ukraiņu, baltkrievu, lietuviešu, igauņu, ivrita valodā. 2009./2010. mācību gadā 648 Latvijas dienas skolās mācību valoda bija latviešu valoda, 114 skolās – krievu, 76 skolas bija divlūsmu (gan latviešu, gan krievu). Mācības 5 skolās notika poļu valodā, 1 skolā – ukraiņu valodā, 1 skolā – baltkrievu valodā. Vienā igauņu, vienā lietuviešu skolā un divās ebreju skolās atsevišķi mācību priekšmeti tika pasniegti mazākumtautību valodā. Divās skolās kā fakultatīvais priekšmets tika pasniegta čigānu valoda.

Kāpēc bija jāreformē mazākumtautību izglītība Latvijā

Līdz deviņdesmito gadu vidum Latvijā pastāvēja divas atšķirīgas skolu sistēmas – latviešu un krievu, katra ar savu mācību programmu. Tā kā 2000. gadā stājās spēkā jaunais Valsts valodas likums, un latviešu valodas prasme kļuva par neatņemamu sastāvdaļu gan valsts, gan privātajā sektorā, bija jāizveido tāda izglītības sistēma, kas gan latviešu, gan mazākumtautību skolu absolventiem nodrošinātu vienādas iespējas darba un izglītības tirgū. Lai to sasniegtu, mazākumtautību skolās līdz 60% priekšmetu tiek mācīti latviešu valodā, kā arī līdz 40% mācību priekšmetu ir iespējams apgūt mazākumtautību valodā un bilingvāli, tādējādi nodrošinot iespēju mazākumtautībām iegūt izglītību dzimtajā valodā un saglabāt to kultūras mantojumu.

Minēto izglītības likumu pieņēma 1998. gadā. Likuma sagatavošanas darba grupu veidoja starptautiski eksperti, mazākumtautību skolu direktori, skolotāji un Izglītības un zinātnes ministrijas speciālisti, kas lēmumus balstīja pieredzē, ko guvušas citas Eiropas valstis, kurās arī tiek īstenotas mazākumtautību mācību programmas.

Izglītības likums ir licis stingrus pamatus Latvijas izglītības sistēmai. Tas nodrošina, ka mazākumtautību izglītības programmā ir ietverts gan saturs, kas vajadzīgs tālākai kultūras mantojuma nodošanai, gan latviešu valodas apguve, kas nodrošina sabiedrības integrāciju uz latviešu valodas kā valsts valodas pamata.

Mazākumtautību izglītības ieviešana

Izglītības satura reforma mazākumtautību skolās tika ieviesta pakāpeniski, sākot ar 1995. gadu, un pilnībā pabeigta 2007. gadā. Tikai sākot ar 2007./2008. mācību gadu mazākumtautību izglītības programmas ir ieviestas visā posmā – no 1.klases līdz 12. klasei.

Pamatskolas

No 1995./1996. mācību gada divi mācību priekšmeti pamatskolās bija jāapgūst, kā mācībvalodu izmantojot latviešu valodu. 1999. gadā tika izstrādāti četri mazākumtautību izglītības programmu modeļi, kas noteica mācību priekšmetu proporciju latviešu valodā, bilingvāli un/vai mazākumtautību valodā. Katra skola no šiem modeļiem varēja izvēlēties vienu vai vairākus, vai arī izstrādāt savu izglītības programmu; to izvēle un ieviešana bija pakāpeniska līdz 2002. gadam.

Tādā veidā pamatskolās jeb obligātās izglītības līmenī pāreja uz mazākumtautību izglītības programmām sākās 1995. gada septembrī un tika pabeigta līdz 2002. gada jūnijam, respektīvi, visas skolas, kuras bija izvēlējušās īstenot mazākumtautību izglītības programmas, bija tās ieviesušas visā posmā – no 1.klases līdz 9.klasei.

Vidusskolas

Vidusskolās, kas nav obligāta izglītības pakāpe, pāreja uz mazākumtautību izglītības programmām sākās 1995. gada septembrī un tika pabeigta līdz 2007. gada jūnijam.

No 1995./1996. mācību gada trīs mācību priekšmeti vidusskolās bija jāapgūst latviešu valodā. Bet, sākot ar 2004./2005. mācību gadu, valsts un pašvaldību mazākumtautību izglītības iestādēs 10.–12. klasēs mācības notiek proporcionāli – 60% mācību satura tiek apgūts latviešu valodā, 40% mazākumtautību valodā. Pāreja bija pakāpeniska: 2004./2005. mācību gadā proporcija attiecās uz 10.klasi, 2005./2006. mācību gadā – uz 10. klasi un 11. klasi, bet 2006./2007. mācību gadā uz 10.klasi, 11.klasi un 12. klasi. Mācību priekšmetus varēja un līdz šim var apgūt latviski, mazākumtautību valodā vai divās valodās jeb bilingvāli.

Sākot ar 2007. gadu, mazākumtautību izglītības iestādes 12.klašu valsts pārbaudes darbu materiālus saņem latviešu valodā, savukārt skolēni paši var izvēlēties eksāmenu izpildes valodu – latviešu vai krievu.

Izmaiņas izglītības saturā un skolēnu mācību sasniegumi

Valsts centralizēto eksāmenu rezultāti 2009. mācību gadā liecina, ka vērtējumi ir līdzīgi gan izglītības iestādēs, kas īsteno izglītības programmas ar latviešu mācībvalodu, gan arī izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas. 2009./2010. mācību gads jau bija ceturtais gads, kad mazākumtautību skolu skolēni kārtoja eksāmenus atbilstoši 60/40 modelim. Mazākumtautību skolu skolēnu rezultāti tādos sarežģītos priekšmetos kā bioloģija, ķīmija, fizika un matemātika ir pat labāki kā skolās ar latviešu mācību valodu.

Turklāt 2010. gadā ievērojami pieaudzis arī to mazākumtautību skolēnu skaits (72%), kuri par eksāmenu atbildes valodu izvēlējušies latviešu valodu, 2008. un 2009. gadā tie bija 60%.

Izglītības reformas rezultātā latviešu valodas zināšanas līmenis nelatviešu jaunajā paaudzē ir ievērojami uzlabojies. Ja 1996. gadā 49% mazākumtautību jauniešu savas latviešu valodas zināšanas vērtēja kā labas, tad šobrīd šādu savu zināšanu novērtējumu snieguši jau 73% mazākumtautību jauniešu.

Centralizēto eksāmenu rezultāti uzskatāmi rāda, ka veiktās izmaiņas mazākumtautību izglītības programmās saistībā ar mācību priekšmetu apguves valodu un valsts pārbaudes darbiem nav būtiski ietekmējušas skolēnu mācību sasniegumus.

Līmenis gads	F	E	D	C	B	A
2010	2,44%	14,87%	23,26%	27,82%	27,72%	3,87%
2009	4,03%	16,67%	27,43%	26,23%	20,96%	4,61%
2008	1,19%	16,94%	30,46%	29,39%	19,06%	2,95%
2007	2,92%	19,55%	28,22%	28,32%	17,46%	3,53%
2006	2,31%	17,73%	26,37%	29,51%	20,32%	3,75%
2005	4,66%	27,93%	31,80%	19,97%	14,10%	1,54%

Latviešu valodas un literatūras (mācību valoda – latviešu) 12. klašu eksāmena līmeņu salīdzinājums no 2005. līdz 2010. gadam. (Informācija pieejama Valsts izglītības satura centra mājaslapā www.visc.gov.lv)

2008. gadā vispārējās vidējās izglītības standartā un mācību priekšmetu standartos iekļauti jautājumi, kas attiecas uz daudz kultūru aspektu, iecietību un toleranci, cieņu pret atšķirīgo, pilsonisko izglītību un vērtību izglītību.

2009. gadā izstrādātas vienotas prasības mācību līdzekļu izvērtēšanai un mācību līdzekļu apstiprināšanai. Starpkultūru aspekts, iecietība un tolerance, cieņa pret atšķirīgo, pilsoniskā izglītība un vērtību izglītība ir obligāti iekļaujamas jomas mācību līdzekļu saturā.

No 2009. gada 25. maija mācību iestāžu kvalitātes izvērtēšana, nodrošinot ārējo vērtējumu, ir Valsts izglītības satura centra kompetencē. Centrs, sākot ar 2006. gadu ir īstenojis pedagogu tālākizglītības programmu 2006.–2008. gadam, kuras mērķis bija pilnveidot pedagogu profesionālo kompetenci.

Izglītības kvalitātes valsts dienesta un citu institūciju un organizāciju (Valsts izglītības satura centra, Latviešu valodas aģentūras, Baltijas Sociālo zinātņu institūta u.c.) veiktie pētījumi liecina, ka izglītības reforma noritējusi sekmīgi, arī sabiedrības attieksme pret izglītības reformu ir pozitīva.

Konsultācijas ar mazākumtautību pārstāvjiem

Mazākumtautību izglītības programmu vidusskolām konceptuāli pieņēma Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības jautājumos – struktūra, ko izveidoja

*Informāciju sagatavoja
Ārlietu ministrijas Humanitāro jautājumu nodaļa.*

2001. gadā, lai nodrošinātu pastāvīgu kontaktu uzturēšanu starp Izglītības un zinātnes ministriju, mazākumtautību skolu skolēniem un skolotājiem, vecākiem un citām nevalstiskajām organizācijām. Programmas aspektus 2002. gadā pārrunāja ar mazākumtautību skolu vadītājiem. Dialogs tiek turpināts arī pēc reformas ieviešanas, piesaistot jaunus sarunu partnerus Konsultatīvajā padomē. Padomes sastāvā ir aptuveni 30 locekļi – nacionālo kultūras biedrību, mazākumtautību izglītības iestāžu administrāciju, ministrijas un tās pakļautībā esošo iestāžu, kā arī pedagogu asociāciju, izglītības pārvalžu un citu mazākumtautību izglītības jautājumu risināšanā ieinteresēto valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju pārstāvji.

Kopš 2007./2008. mācību gada Izglītības un zinātnes ministrijas Konsultatīvā padome mazākumtautības izglītības jautājumos rīko plašas diskusijas par izmaiņām vispārējās vidējās izglītības saturā, mācību līdzekļiem, skolēnu sasniegumiem valsts pārbaudes darbos, latviešu valodas apguves iespējām, kā arī par daudz kultūru jautājumiem izglītības saturā. Padomē tiek diskutēts arī par mazākumtautību etniskās identitātes saglabāšanu.

Savu vērtējumu par jautājumiem, kas skar izglītības procesu, mazākumtautību pārstāvji var paust arī Valsts prezidentam ar Mazākumtautību konsultatīvās padomes starpniecību.

Citu Latvijas organizāciju līdzdalība

Sabiedrības integrācijas fonds nodrošina finansējumu mazākumtautību izglītības veicināšanai, sekmē dialogu sabiedrībā, kā arī pašu mazākumtautību starpā. Tas ir finansiāli atbalstījis seminārus mazākumtautību skolēnu vecākiem. Daudzi fonda projekti mazākumtautību skolās sekmēja pāreju uz mācībām latviešu valodā, bet citi palīdzēja saglabāt etnisko minoritāšu valodas un veicināja latviešu un mazākumtautību skolu sadarbību.

Latviešu valodas aģentūra (LVA) regulāri rīko seminārus, diskusijas un konferences par izglītības jautājumiem, organizē mācību kursus skolotājiem bilingvālajā mācībā, kā arī izstrādā un izdod mācību un mācību metodiskos materiālus. LVA piedāvā arī iespēju bez maksas apmeklēt valodas mācību kursus skolu, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, pedagogiem.

Ieviešot izglītības reformu, regulāri tika nodrošinātas informācijas kampaņas. Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts, kura funkciju sabiedrības integrācijas lietās no 2009. gada pārņēma Tieslietu ministrija, sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju ir publicējis bukletu „Izglītības reforma – kāda tā ir?” kurā sniegtas atbildes uz visbiežāk uzdotajiem jautājumiem par mazākumtautību izglītību.

Ar Solidaritātes un migrācijas plūsmu pārvaldīšanas pamatprogrammas 2007.–2013. gadam Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda atbalstu Izglītības un zinātnes ministrija sadarbībā ar Latviešu valodas aģentūru 2010. gadā īstenoja projektu „Adaptācijas programmu un materiālu izveide Trešo valstu valstspiederīgo bērniem vecumā no 6 līdz 12 gadiem”.

2001. gadā nodibinātā Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības jautājumos palīdz uzturēt dialogu starp Izglītības un zinātnes ministriju, skolēniem un skolotājiem mazākumtautību skolās, kā arī ar skolēnu vecāku un nevalstiskajām organizācijām. Tās mērķis ir sniegt atbalstu mazākumtautību izglītības programmu paraugu

pilnveidē, ievērojot mazākumtautību pārstāvju viedokli, ierosinājumus un tādējādi veicinot mazākumtautību aktīvu dalību mazākumtautību izglītības attīstībā.

2008. gadā Latvijā notika UNESCO starptautiskā konference „Izglītība visiem”, kuras laikā tika aktualizēts jautājums par iekļaujošo izglītību gan Latvijā, gan pasaulē, diskutējot par to, vai kvalitatīva izglītība ir pieejama visiem, vai skolas ir atvērtas ikvienam, cik iekļaujoša ir vide un sabiedrība mums apkārt utt.

Eiropas institūciju vērtējums par izglītības reformu Latvijā

Mazākumtautību izglītības reforma ir saņēmusi pozitīvu vērtējumu arī no starptautisko organizāciju un to amatpersonu puses.

2004. gada 12. februārī publicētajā ziņojumā Eiropas Padomes cilvēktiesību komisārs Alvaro Hil-Robless (*Álvaro Gil-Robles*) pauda atbalstu Latvijas izglītības reformai.

Reformu apsveicis arī EDSO Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos Rolfs Ekeuss (*Rolf Ekeus*). Savu vizīšu Latvijā laikā R. Ekeuss apstiprināja, ka reforma atbilst starptautiskajiem minoritāšu tiesību standartiem, un pauda pārliecību, ka latviešu valoda klasēs jālieto vairāk, jo latviešu valoda ir oficiālā valsts valoda. Komisārs uzsvēra, ka Latvijai ir ne vien tiesības, bet pat pienākums ieviest reformu.

2011. gadā norisinājās EDSO augstā komisāra nacionālo minoritāšu jautājumos Knuta Vollebeka (*Knut Vollebaek*) darba vizīte Latvijā, kuras laikā arī tika pārrunāti ar mazākumtautību izglītību saistīti jautājumi. Vizītes laikā EDSO Augstais komisārs apmeklēja mazākumtautību izglītības iestādes Daugavpilī, dažādas ar izglītības jautājumiem saistītas institūcijas un izteica gandarījumu par valsts ieguldījumu mazākumtautību izglītībā.

Latvija nodod savu pieredzi bilingvālās izglītības jomā arī citām valstīm

Latviešu valodas aģentūrai un Civilās Integrācijas un starptautisko attiecību (CCIIR) centram ir veiksmīga sadarbība bilingvālās izglītības jomā un valsts valodas stiprināšanā izglītības sistēmā.

EDSO ietvaros kopš 2000.gada ir izveidojusies cieša sadarbība ar Gruzijas izglītības speciālistiem. Kopīgā ekspertu darba grupa ir izstrādājusi programmas un materiālus bilingvālās izglītības skolotāju apmācībām. Kopš 2007.gada LVA pārstāvji ir darbojušies kā EDSO eksperti Moldovā, Kazahstānā u.c.

2011.gadā turpinās sadarbība ar EDSO pārstāvi Atanasiju Stojanovu, kas vēlas izmantot Latvijas pieredzi bilingvālās izglītības un starpkultūru jautājumos, veidojot reģionālo centru Centrālāzijas valstīm: Kazahstānai, Kirgizstānai, Uzbekistānai, Turkmēnistānai, Tadžikistānai (a regional resource center on multilingual and multicultural education). Pašlaik notiek konsultācijas par bilingvālās izglītības satura un metodikas jautājumiem, kā arī A.Stojanovas pieredzes apmaiņas vizītes organizēšana Latvijā 2011.gada maijā.

No 2010.gada 7. līdz 11.jūnijām notika izpētes brauciens “Atbalsts minoritāšu izglītībai Latvijā”, kurā piedalījās pārstāvji no Austrijas, Bulgārijas, Ungārijas, Itālijas, Vācijas, Maķedonijas, Spānijas un Velsas. Pārstāvji tika iepazīstināti ar atbalsta programmu minoritāšu izglītības nodrošināšanā un politikas plānošanas procedūrām. Apmeklēja valsts pārvaldes iestādes, pašvaldības un minoritāšu izglītības iestādes.